

A jelentős piaci erő (JPE) közgazdasági vonatkozásai

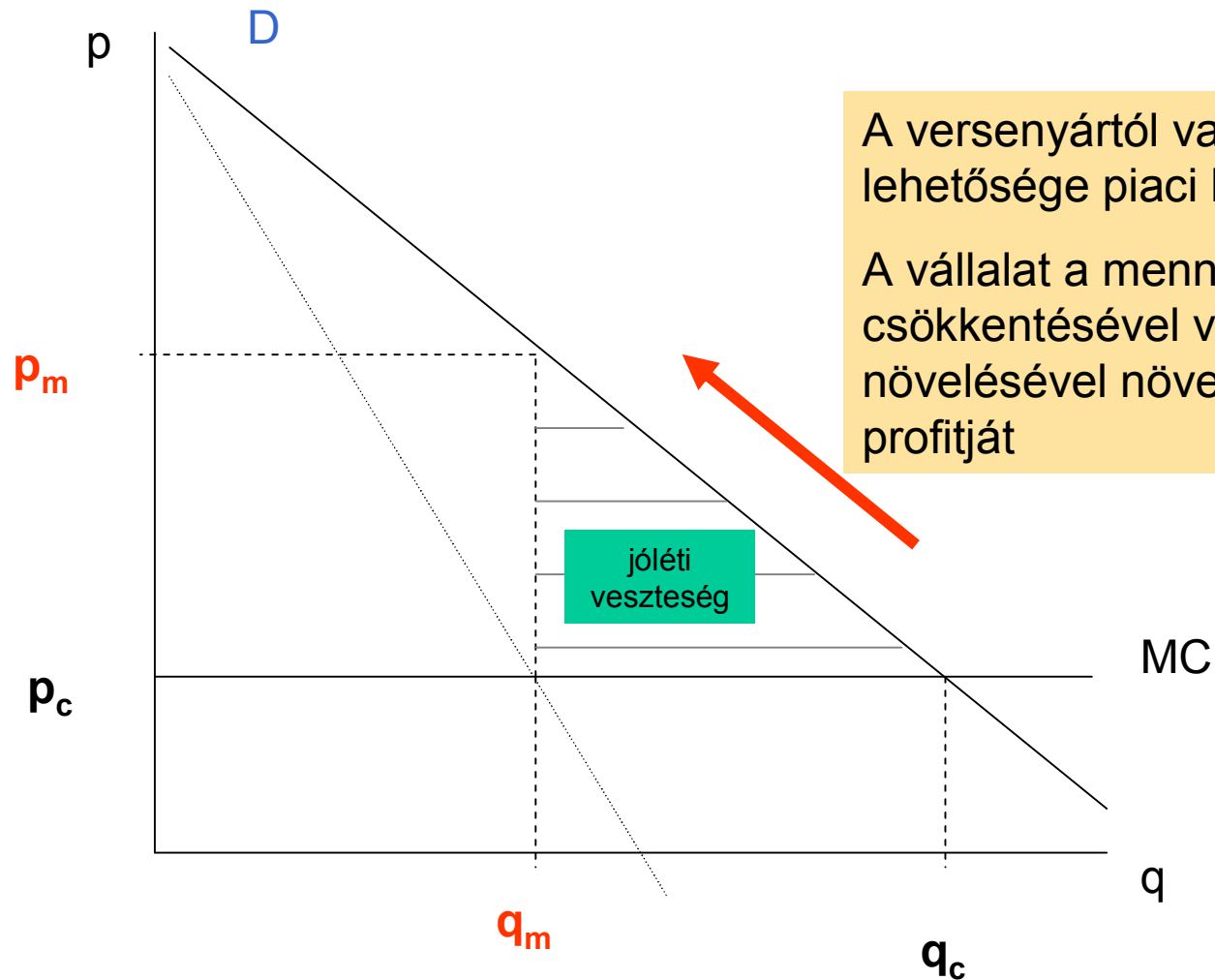
Nagy Péter – Pápai Zoltán

A piaci erő közgazdasági fogalma

- A kiindulópont a tökéletes versenyhez való viszony
- Tökéletes verseny esetén egyik szereplőnek sincs piaci ereje
- Ha van piaci erő, nem tökéletes a verseny
- Piaci erő = határ költség feletti árazás képessége profit realizálás mellett
- Nem bináris, hanem folytonos jellemző
(a Lerner index mutatja milyen mértékben képes az árat megemelni)
- Jelentős piaci erő: közel a monopolárhoz (?)

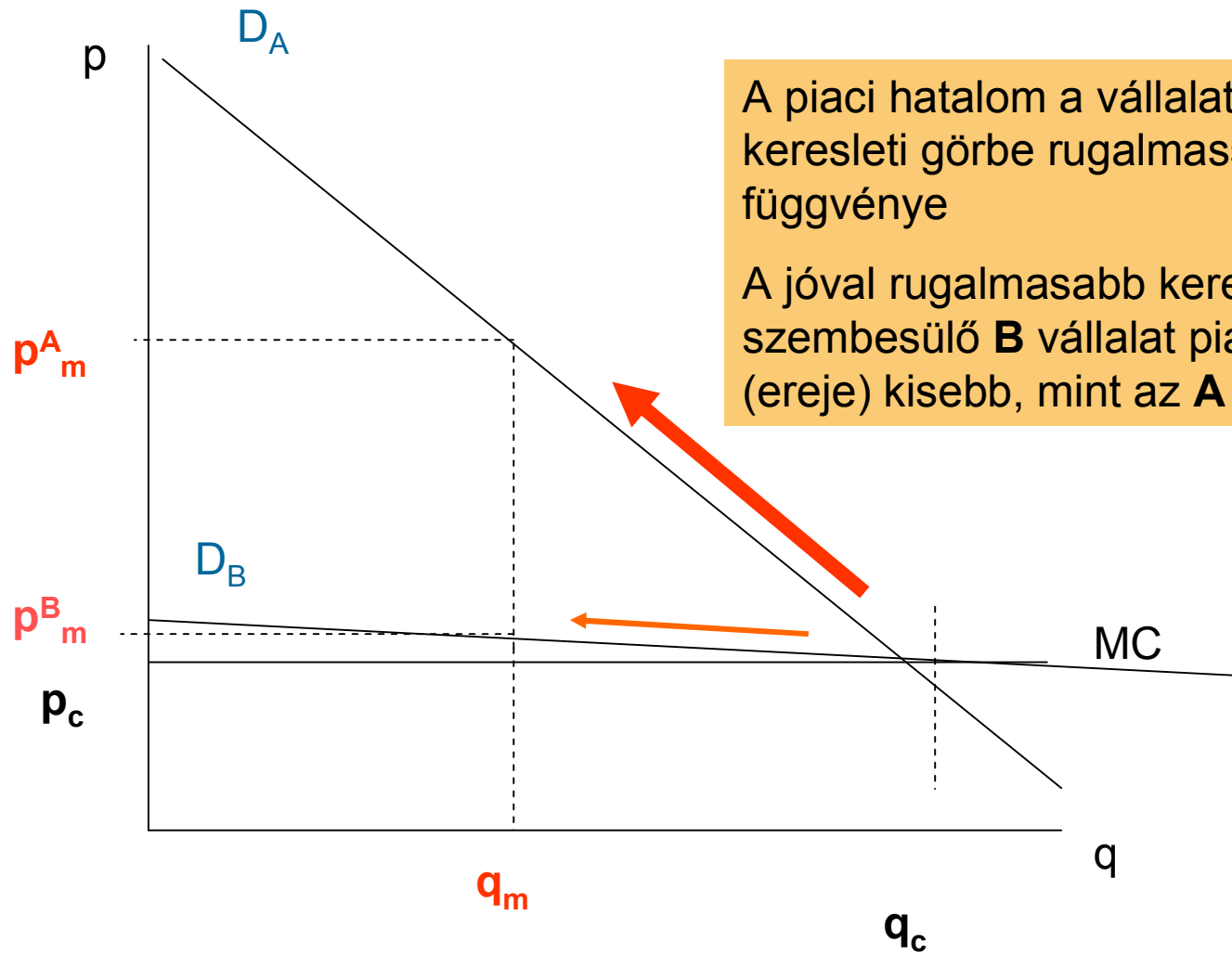
A piaci erő feltétele és következményei (1)

A versenytől való eltérés lehetősége piaci hatalmat jelent

A vállalat a mennyiség csökkentésével vagy az ár növelésével növelni tudja profitját

A piaci erő feltétele és következményei (2)

A piaci erő mutatója

- Lerner index: az ár határkölségtől való relatív eltérése
- gyakorlati problémák
 - mekkora a versenyár?
 - hogyan mérhető a határkölség?
 - mi az oka, hogy az ár eltér a határkölségtől (természetes monopólium v. piaci erő)?
 - milyen hosszú távon tartható fenn a versenyárnál magasabb ár?
 - csak árról van szó?

A piaci erő mértéke

- A piaci erő indikátora az ár határkölségtől való eltérítésének képessége
- A határkölségtől való eltérés mérésére szolgál a Lerner index,

$$L_i = \frac{p_i - MC_i}{p_i}$$

ahol:

p_i az i termék piaci ára,

MC_i pedig a szóban forgó termék határkölsége

Fogalomhasználat: Piaci erő és Dominancia

- A Piaci erő (PE) közgazdasági fogalom
a domináns vállalat a közgazdaságtanban = nagy részesedés, de nem biztos, hogy van piaci erő
- A Dominancia (D): versenyjogi fogalom:
a szolgáltató, 1) versenytársaitól, 2) vevőitől és 3) a végső fogyasztóktól nagymértékben függetlenül képes piaci magatartást megvalósítani.
- versenyjogi dominancia = közgazdasági jelentős piaci erő

Fogalomhasználat: A jelentős piaci erő a távközlés szabályozásában

- 1998-as keretszabályozás a Jelentős Piaci Erő fogalmát vezeti be:

JPE az akinek a piaci részesedése nagyobb, egyenlő 25% (kivétel különleges esetben*)

- Új keretszabályozás (2002):

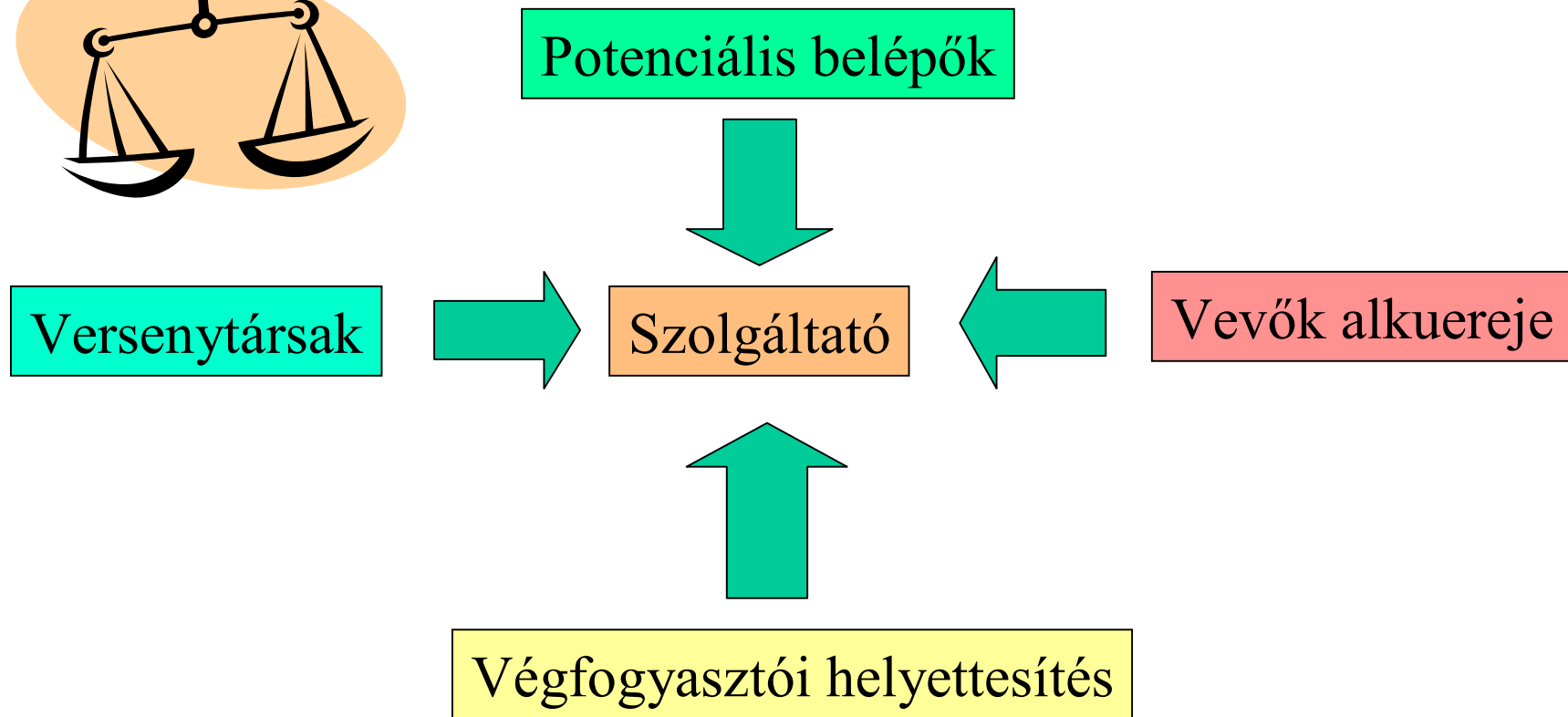
JPE = Dominancia

* további tényezők természetesen árnyalhatják a képet, így lehet valaki 25% alatt is JPE, s némileg fölötte is mentesülhet e minősítéstől

Piaci erő és részesedés

- A **közgazdasági megközelítés** szerint nem a részesedés számít, hanem az, hogy korlátozzák-e a piaci tényezők a vállalat piaci magatartását (különösen árképzését)
- Az **1998-as keretszabályozás** megközelítése teljesen mechanikus: nincs piacelemzés, csak részesedés számítás (mindenki JPE: 25% felett, kivétel csak különleges esetben)
- **Versenyjog:** dominancia 40% alatt nincs, 50% fölött szinte biztos, de piacelemzésre mindig szükség van
- **Új keretszabályozás:** közgazdasági elveken alapul és a versenyjogi gyakorlatra támaszkodik
 - a JPE meghatározása csak piacelemzés alapján történhet
 - csak azokkal a piacokkal kell foglalkozni, ahol a piaci működés strukturális és magatartási tényezőiből adódó problémák a piaci mechanizmusok révén vagy a versenyjogi eszközökkel nem oldódnak meg

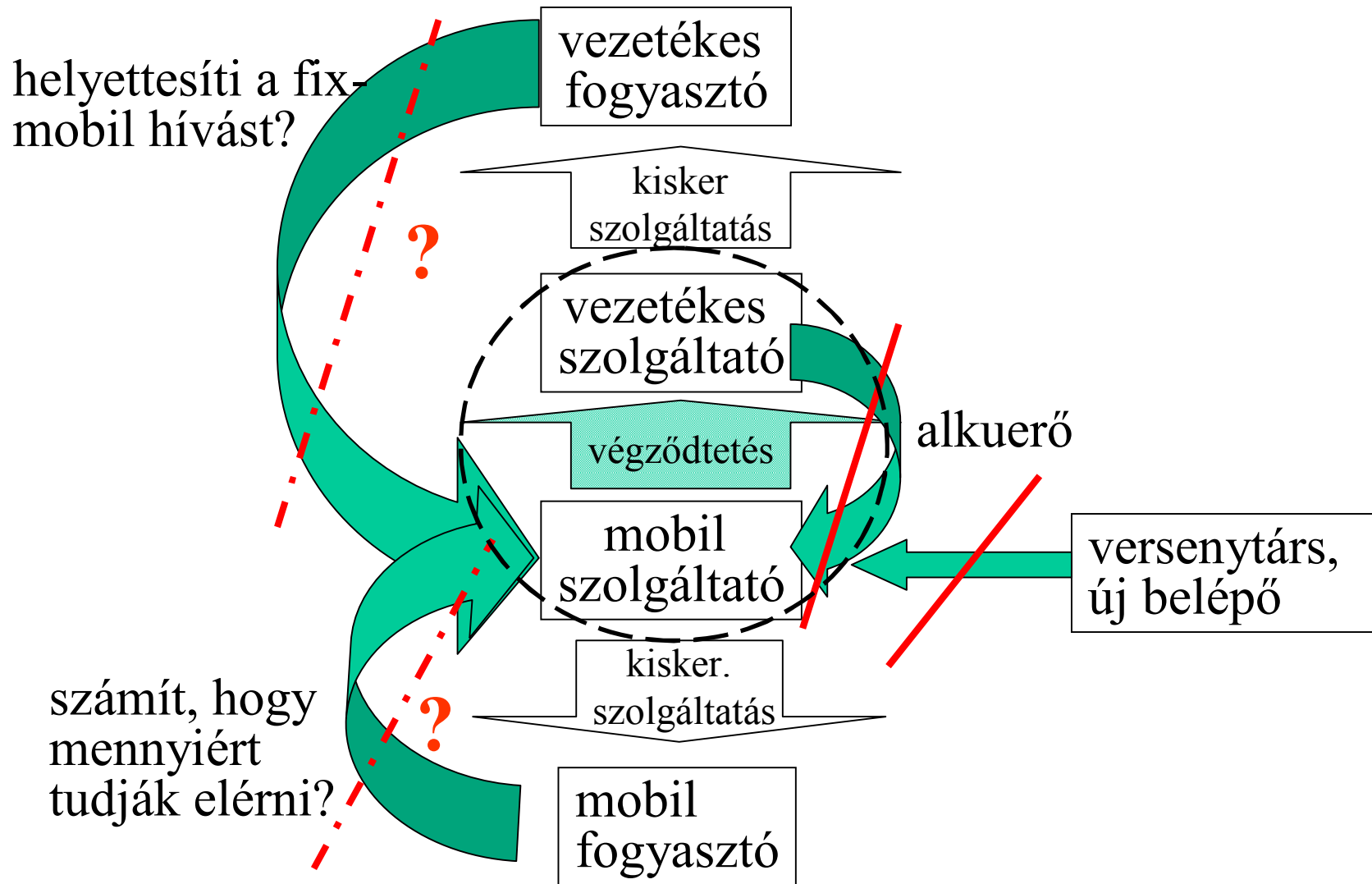
Mi korlátozhatja a piaci erőt?

Miért nem elég a részesedés vizsgálata?

- Mikor nincs egy nagy részesedésű vállalatnak piaci ereje?
 - ha erős a verseny (homogén a termék, nincs márkahűség, kicsik a szolgáltató váltás költségei)
 - ha megtámadható a piac
 - ha nagy a vevői alkuerő
 - ha működik a végső fogyasztói helyettesítés

Példa a végső fogyasztó szerepére

Új szabályozási keret: szigorú közgazdasági megközelítés

- Az elvek szintjén:
 - Tisztán közgazdasági alapelvekre és módszerekre épül
 - Megköveteli a szabályozás indokoltságát és megalapozottságát: csak ott és csak olyan mértékben, ahol és amennyire feltétlenül szükséges
- És a gyakorlatban:
 - Komoly közgazdasági felkészültséget igényel a szabályozóktól és a szolgáltatóktól: a köztük lévő viták sokkal inkább közgazdasági jellegűek lesznek
 - Az elvek és módszerek operacionalizálása nem könnyű
 - A közgazdaságtan, a szabályozás és a jog összhangját meg kell teremteni (jogszabályokban megjelenő közgazdasági fogalmak szabályozó általi kezelése)

JPE meglétét „bizonyító”, illetve valószínűsítő kritériumok

- A piac strukturális jellemzői: szereplők száma, be- és kilépési korlátok, gazdaságosságok
A Guideline szempontok tulajdonképpen erre vonatkoznak
- magatartási jellemzők: pl. versenyárnál tartósan magasabb ár, versenytársak kiszorítása,
- teljesítménybeli jellemzők: pl. kiugróan magas profitabilitás, „ellustulás”

A jelentős piaci erővel való visszaélés főbb veszélyei

- túlzó (kis- és/vagy nagykereskedelmi) árak
- káros diszkrimináció
- versenytársak kiszorítása
- az erőfölény vertikális vagy horizontális átvitele
- technikai hatékonyság csökkenése
- innováció, fejlesztés elmaradása
- minőségromlás

Együttes piaci erő (*Joint dominance*)

- Együttes piaci erő: kartell, kooperatív oligopólium (közgazdaságtan és versenyjog ismeri, de az ágazati szabályozásban új elem)
- Fennállása a piacszerkezet függvénye: pl. érett piac, mérsékelt növekedés a keresleti oldalon, hasonló vállalati költségszerkezetek és piaci részesedések, kapacitástöbblet hiánya, magas belépési korlátok, a potenciális verseny hiánya, informális vagy egyéb kapcsolatok az érintett vállalkozások között...

A piacdefiníció szerepe

- A piaci erő csak egy meghatározott piacon értelmezhető
- Túl „tág” meghatározás: valójában JPE-vel rendelkező szolgáltató elkerüli a szabályozást
- Túl „szűk” meghatározás: JPE-vel nem rendelkező szolgáltató is szabályozás alá kerül
- Közgazdasági módszertan: helyettesítési viszonyok (keresleti, kínálati) vizsgálata
- Gyakorlati alkalmazás nehézségei (adatok hiánya, pl. árrugalmasság)

Filozofikus kérdés: Hogy viselkedik egy JPE?

- Közgazdaságtan: racionálisan cselekszik, azaz a korlátok mellett igyekszik a profitját maximalizálni
- Versenyjog: betartja a szabályokat, ha nem akkor megbüntetjük
- Új keretszabályozás: ha nem szabályozzuk, korlátozni fogja a versenyt

És önök szerint????